

نگاه کارآفرینی

گفت‌وگو با دکتر محمد عزیزی

بهناز پورمحمد

اشاره

دکتر محمد عزیزی عضو هیئت علمی دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران، مؤلف کتاب «کارآفرینی» شاخه کار دانش و عضو شورای برنامه‌ریزی کتاب «کارگاه نوآوری و آفرینی» فنی و حرفه‌ای و کار دانش است. به بهانه ورود درس کارآفرینی به برنامه درسی کلیه رشته‌ها درباره تاریخچه آموزش کارآفرینی در آموزش و پرورش و کتاب آن با ایشان گفت‌وگو کرده‌ایم.

مسئله: با توجه به سابقه‌ای که در زمینه تألیف کتاب درسی آموزش کارآفرینی دارید، لطفاً تاریخچه این کتاب را برای ما توضیح دهید.

دکتر عزیزی: احتمالاً می‌دانید که در بحث آموزش کارآفرینی، آموزش و پرورش پیش‌تاز بوده و حتی یک دهه زودتر از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری این آموزش را آغاز کرده است. شاید به این دلیل که افرادی از مدیران ارشد آموزش و پرورش در آن دوره برای بازدید به کشور آلمان رفته بودند و در آنجا دیده بودند چنین مباحثی هست و به دانش‌آموزان یاد می‌دهند که کسب و کار ایجاد کنند. به نظرشان آمده بود این همان چیزی است که ما می‌خواهیم، و از الگوی آنجا استفاده کردند. نگرش و دید مدیران ارشد بسیار مهم است و اگر مدیران ارشد ما به اهمیت موضوعی پی ببرند و از آن حمایت کنند، قاعدتاً آن موضوع فراگیر می‌شود. این باعث شد که در آموزش و پرورش به این موضوع توجه کنند. اولین محتوایی که برای این درس تولید شد، کتابی بود که آقایان آیت‌اللهی و صدری نوشته بودند و کمی هم سنگین بود. در سال ۸۲ آموزش و پرورش به آقای دکتر محمود احمدپورداریانی پیشنهاد کرد که این کتاب را به زبان روز و ساده‌تر برای دانش‌آموزان کار دانش بازنویسی کنند. من و دکتر حدود یک سال کار کردیم. رویکرد ما برای نوشتن محتوا به این ترتیب بود که با مسئله «موفقیت» شروع کردیم؛ درباره اینکه موفقیت چیست و در چه حوزه‌هایی می‌شود موفق شد. یکی از موفقیت‌ها هم در حوزه کسب‌وکار است و افراد برای موفقیت می‌توانند کسب‌وکاری را شروع کنند. گفتیم که در حوزه‌های مختلف، ایرانی موفق در سطح بین‌المللی زیاد داریم؛ در حوزه ورزش و هنر، در حوزه‌های فرهنگی و مانند این‌ها اما در حوزه کسب‌وکار خیر. این سؤال را برای دانش‌آموزان ایجاد کردیم که چرا ما در طراز جهانی کسب‌وکار ایرانی نداریم و چرا در میان ۵۰۰ شرکت برتر دنیا حتی یک شرکت ایرانی هم نیست. فصل بعدی، برنامه‌ریزی مسیری شغلی بود و توضیح این مسئله به دانش‌آموزان، که در هر سنی هستید باید برای خودتان برنامه

داشته باشید؛ برای پنج سال بعد، برای ده سال بعد برای بیست سال و... کسب‌وکار را به زبان ساده معرفی کردیم و گفتیم که اصلاً کسب‌وکار چیست، اگر کسی بخواهد کسب‌وکار راهاندازی کند به چه نکاتی باید توجه کند، و شرایط و اصول راهاندازی کسب‌وکار چیست. بعد، بازاریابی را توضیح دادیم و پس از همه این مقدمات، کارآفرینی را معرفی کردیم؛ یعنی این را پیش شرط می‌دانستیم که دانش‌آموز اول باید کسب‌وکار را درک کند و بعد به کارآفرینی بپردازد. انواع کارآفرینی را معرفی کردیم: کارآفرینی در سطح فردی، در سطح بنگاه یا شرکت، کارآفرینی انتفاعی و غیرانتفاعی یا همان کارآفرینی اجتماعی و... بعد، درباره برخورد با مشتری، مدیریت کسب‌وکار، و بحث هزینه‌ها و حساب و کتاب در کسب‌وکار صحبت کردیم. در نهایت نیز بحثمان با طرح کسب‌وکار تمام می‌شد. ما انتظار داشتیم که هنرجویان بعد از تمام کردن این کتاب بتوانند برای ایده‌ای که در ذهنشان دارند، طرحی بنویسند که بازاری هم داشته باشد. کتاب را در آن زمان بخش خصوصی چاپ کرد که متقاضی زیادی داشت و فروش آزاد هم داشت. به‌طور طبیعی، هر کتابی که چاپ می‌شود بعد از پنج سال باید به‌روز شود اما به‌روزرسانی درباره این کتاب اتفاق نیفتاد؛ یعنی از سال ۸۳ تا سال گذشته کتاب به همان صورت چاپ می‌شد و در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گرفت. کتاب نقص‌هایی هم داشت؛ مثلاً محتوا به‌روز نبود و گرافیک جذابی هم نداشت. البته کتاب در زمان خودش خوب بود اما از نظر من حتی اگر کتاب جدید هم تألیف نمی‌شد، باید کتاب با توجه به نیاز به‌روز می‌شد.

مسئله: به نظر شما، آیا کتاب تازه تألیف نقص‌های کتاب قبلی را ندارد و بهتر تدوین شده است؟

البته من در جلساتی که داشته‌ام نقدهایم را مطرح کرده‌ام. فکر می‌کنم کتاب، شتاب‌زده تدوین شده و ارتباط مطالب با هم خوب برقرار نشده است. از نظر توالی مطالب هم باید سازماندهی بهتری شود. باید معلوم شود هر فعالیتی که دانش‌آموز انجام می‌دهد، چه ارتباطی با کارآفرینی یا نوآوری دارد. این‌ها باید برای دانش‌آموزان معنی‌دار شود.

کتاب از نظر گرافیکی ایرادهای کتاب قبلی را ندارد ولی اگر مؤلفان تجربه معلمی داشته باشند و درک کنند فضای فکری دانش‌آموزان چگونه است، سعی می‌کنند مطالب را متناسب با شرایط انتخاب کنند. تجربه معلمی باعث می‌شود مطالب را ساده‌تر بنویسیم. می‌گویند شما اگر بتوانید یک موضوع را به مادر بزرگ‌تان آموزش بدهید، یعنی آن را یاد گرفته‌اید. یعنی

باید بتوانید مطالب را خیلی ساده بیان کنید اما از آنجا که کارآفرینی پیچیدگی خاص خودش را دارد، ساده بیان کردنش راحت نیست. آدم باید سعی کند کلنجر برود یا با افرادی که در آن سن هستند، بیشتر در ارتباط باشد. این کتاب کمی سنگین است و متناسب با سطح دانش آموز نوشته نشده است.

از نظر من، یکی دیگر از اشکالات این کتاب این است که برای کل کشور نوشته شده است و نگاه محلی ندارد. چون کارآفرینی در مناطق و محلات مختلف شکلفش فرق می‌کند؛ مثلاً ممکن است برای جنوب بحث ماهیگیری و صنایع مرتبط با آن مطرح باشد. البته اگر معلم توانمند باشد می‌تواند این کمبود را جبران کند.

مسئله: آیا این کتاب را هر معلمی می‌تواند تدریس کند یا باید کارآفرین باشد آیا برای تدریس به آموزش نیاز دارد؟ مدرس این درس چه ویژگی‌هایی باید داشته باشند؟

از نظر من، می‌شود در هر مدرسه‌ای یک دانش‌آموخته رشته کارآفرینی دبیر کارآفرینی شود و حتماً به شکل‌های مختلف درباره معلمی آموزش ببیند اما از نظر سابقه تحصیلی معلم، به نظر من معلمانی که در یک حوزه تخصصی کار دانش درس می‌دهند، اگر با کسب‌وکارهای آن حوزه آشنا باشند می‌توانند مؤثرتر واقع شوند؛ مثلاً معلمی که آموزش عکاسی می‌دهد، مثال‌هایی که می‌زند از دنیای کسب‌وکار عکاسی است. این باعث می‌شود من هنرجو اگر عکاسی می‌خوانم، با کسب‌وکارهایش هم آشنا شوم؛ همین‌طور در حوزه‌های دیگر مثل هنر و کشاورزی. در عین حال، اگر سایر معلمان مثل معلم تاریخ و ادبیات هم قرار شود کارآفرینی درس بدهند، امکان‌ش هست و چیزی که مهم است روحیه کارآفرینی و کسب‌وکار است؛ یعنی همه معلمانی که به این حوزه علاقه دارند، با آموزش می‌توانند وارد این حوزه شوند.

مسئله: از نظر شما، آیا لازم است همه دانش‌آموزان این درس را بخوانند؟ در کار دانش وجود این درس توجیه داشت اما مگر لازم است همه کارآفرین شوند؟

هدف از آموزش کارآفرینی فقط کارآفرین کردن فرد نیست. ما در آموزش کارآفرینی چند گروه مخاطب داریم که از میان آن‌ها فقط یک گروه کارآفرین می‌شوند و می‌روند برای خودشان کسب‌وکاری راه می‌اندازند. ما هم

انتظار نداریم همه کارآفرین شوند اما بخشی از این‌ها در آینده مسئولیت‌هایی می‌گیرند که با کارآفرین‌ها در ارتباط‌اند. هدف ما از آموزش کارآفرینی، بالا بردن آگاهی‌های کارآفرینی کل جمعیت جامعه است. اگر آگاهی و اطلاعات عموم مردم مربوط به کارآفرینان افزایش پیدا کند، به اهمیت کارآفرینی پی می‌برند و فردا اگر پستی داشتند شرایط آن‌ها را بهتر درک می‌کنند؛ مثلاً من اگر رئیس شعبه یک بانک یا حتی کارمند بانک باشم، وقتی یک کارآفرین به من مراجعه می‌کند او را درک می‌کنم، به او کمک می‌کنم و حداقل در مسیرش سنگ‌اندازی نمی‌کنم یا مثلاً اگر نماینده مجلس شوم، قوانینی را تصویب می‌کنم که در راستای حمایت از کارآفرینی است. محیط کسب‌وکار در کشور ما نامساعد است.

کارآفرینی در مناطق و محلات مختلف شکلفش فرق می‌کند؛ مثلاً ممکن است برای جنوب بحث ماهیگیری و صنایع مرتبط با آن مطرح باشد

آخرین رتبه ما در سهولت کسب‌وکار در کشور ۱۲۴ در میان ۱۹۰ کشور است؛ یعنی محیط مساعد نیست. چرا ۶۰۰۰ شرکت ایرانی در دبی یا گرجستان ثبت شده است؟ چون محیط را در آنجا مساعدتر می‌بینند. اگر ما به عموم آموزش بدهیم، کمک می‌کنند تا این محیط مساعدتر شود. حتی قاضی دادگاه وقتی برای پرونده یک ورشکسته کسب‌وکار تصمیم می‌گیرد، اگر کارآفرینی را درک کرده باشد تصمیمات منصفانه‌تری می‌گیرد؛ مهلت می‌دهد و سریع نمی‌گوید اموالش را تصرف کنید و... به علاوه فرد اگر این مهارت‌ها را داشته باشد، در زندگی شخصی و در محیط کارش عملکرد و بازده بالاتری خواهد داشت. در این درس به افراد یاد داده می‌شود که چطور در محیط کارشان نوآوری و خلاقیت داشته باشند. اگر مدیر هستند، چگونه زمینه را برای ایده‌پردازی کارکنان فراهم کنند؛ به ایده‌های کارکنان اهمیت بدهند، خطری‌پذیری را تشویق کنند، ایده‌ها را بپذیرند و از آن‌ها حمایت کنند؛ پس، مخاطبان ما گروه‌های مختلفی هستند و ما فقط از یک گروه انتظار کارآفرین شدن داریم.

مسئله: آیا امکان‌ش هست که با این الگوی آموزش، ما هم بتوانیم کارآفرین‌هایی در سطح جهانی داشته باشیم؟ شما این چشم‌انداز را در آموزش این درس می‌بینید؟

مسائل جامعه ما مثل همه کشورهای دیگر به هم مرتبط است. کارآفرین در سطح بین‌المللی نداریم؛ چون محیط مساعد نیست. اگر زمانی محیط کسب‌وکارمان جزء بیست‌تای اول دنیا شد، آن وقت انتظار داریم که این امر هم تحقق پیدا کند. الان شما فهرست کارآفرینان برتر بین‌المللی را که نگاه کنید در بین آن‌ها نام‌های ایرانی هم می‌بینید؛ یعنی، بنیان‌گذار صاحب ایده ایرانی است و چون محیط مساعد بوده، موفق شده است. ما وقتی دانش‌آموزان را از سن پایین هوشیار کنیم و در کنار آن به دنبال اصلاح عوامل محیطی دیگر نیز باشیم، به این چشم‌انداز دست خواهیم یافت.

